

IV.

Det første Landemode i Aarhus 1618.

Ligesom Tilfældet var i de øvrige jyske Stifter, havde der ikke i Aarhus efter Reformationen været holdt noget almindeligt Landemode, før Afholdelsen af et saadant to Gange om Aaret paabødes ved Forordningen af 1ste Maj 1618 ¹⁾. Da denne Forordning ikke findes trykt paa noget let tilgængeligt Sted, skulle vi først meddele den efter det oprindelige Særtryk, og derefter Forhandlingerne paa det første Landemode, som derefter holdtes.

1.

Wi Christian den Fierde (etc.) Giøre alle witterligt, at efftersom Wi naadigst komme vdi forfaring, huorledis vdi en part Vore Stiffter Proustemoder holdis, vdi de andre icke: Disligeste oc huorledis, effterdi Visitatzen offuer alt

¹⁾ Jvfr. Ny kirkehist. Saml. VI, 652—3.

vdi huert Stift vndertiden lenge for allehandt accidentzer differeris, mange Sager, som til den orts Visitation, huor de sig tildrager, opsat oc forhaled ere, tit oc offte gantske fordylgis: Da paa det den Geistlig Ret oc jurisdiction kand paa en vijss oc maade offuer alt vort Rige administreris, oc en huer, paa samme steder noget kand haffue at fordre, kand forhielpis til rette, haffuer Wi naadigst for got anseet at forordne tuende Prostemoder i huer Stift her effter aarligen at skulle holdis, som effterfølger. Vdi Siellands Stift til Roskilde, Onssdagen effter Dominicam primam Trinitatis oc anden Dag Dionysij, dog dersom samme Dionysij indfalder paa en Løffuerdag, da skal modet holdis Mandagen nest effter. Vdi Skaane Stift til Lund Tisssdagen nest effter Misericordias Domini, oc Tisssdagen i den Vge nest for S. Michels dag. Vdi Riber Stift til Ribe tre Dage for S. Hans dag om Temperdags tide; oc til Varde, tre dage for Temperdag, som indfalder nest for Jul. Vdi Aalborg Stift, i Hiøring Philippi Jacobi og Ægidii Dager. Vdi Fyens Stift vdi Fyen, Langeland, Alsøe oc Arrøe til Ottense, neste Onssdag post Domin. quasi modo geniti, oc neste Onssdag for Dionysij Dag; paa Laaland oc Falster vdi Maribo, Onssdagen nest effter Dominicam secundam post Trinitatis. Vdi Wiborg Stift til Wiborg, Onssdagen effter Quasi modo geniti oc Onssdagen effter Mauritij. Vdi Aarhus Stift til Aarhus, Onssdagen effter Philippi Jacobi, oc Onssdagen effter Dionysij. Oc skal til forbemelte Moder udi huer Stift de Sager foretagis oc ordelis, som til den Geistlige jurisdiction henhører, oc skal vor Stigts Lensmand ordinarie vdi samme Proustemode offuer være oc præsidere, oc huis Domme der kand feldis med forsegle, saa vel som den Lensmand, som den tiltalte Persons Øffrighed er, saa fremt de ellers for Siugdomb eller andre Vore oc Rigens bestillinger kand der lade sig finde; haffue de loulige Forfald, da skal deris fulmectige Fogder være til stede; oc skulle de forplict være, den som til samme mode vdi Verdslig Øffrigheds Hænder heden dømmis, til

vijdere straff at lade anholde, oc deroffuer Dom hende oc lade rette: Oc saa frembt samme skyldige Persons Herskab sig der vdi veigrer, eller oc det forsømmendis vorder, da skal Stigts Lensmanden være forpligt met executionen at fortfare. Huorfor oc naar nogen i saa maader anklagis, da skal hans Herskab her om aff Vederparten tilsigis, paa det hand eller hans Fuldmectige, effter som for berørt er, der til stede kand møde; Oc paa det Kircke Ordinantzen met denne Voris naadigst Forordning icke præjudiceris maatte, ville Wi oc naadigst befalet haffue, at de Sager vdi Stiffterne hellers kand forfalde, her met icke maa wtilbørligen opsættis eller forsømmis, meden at de effter Ordinantzens indhold aff forbemelte Voris Lensmand oc Superintendenten vdi visitatzen oc ellers skulle søgis oc dømmis.

Her for vden kommer Wi oc naadigst udi Forfaring, huorledis nogle Steder som saadanne Prostemoder hidindtil sædvanlig huldne ere, Præsterne vdi huert Herrit skulle vedtaget haffue, Aarligen den ene effter den anden et Calente eller Giestebud at anrette met fremmet Drick oc anden bekostning, til huilcket huis vdi samme moder befalit oc affskedit kunde være proponeris skulle; Da effterdi dennem vel burde, huis de til offuerflød haffue, anderledis Gud til ære at anligge, saadanne Gilder oc til den actum gantske ere wbequemme; forbiude Wi Naadigst her met strengeligen nogen Maaltider eller Laug at anrettis, meden saa fremt det giøris fornøden, Herris Præsterne at skulle forsamlis oc noget dennem foregiffuis, da skal saadant see ædrueligen oc vdi Guds Fryct, vdi en Kircke, som [om]trent kand ligge mit vdi Herridet, huor i fra oc enhuer til sit sig skal begiffue.

I lige maade effter som en deel Guds Ords Tienere aff Landsbygden hid indtil haffuer været vden deris Sogner for deris egen beleighed skyld vdi Kiøbstederne boesiddende; Da effterdi saadant deris Tilhørere ikke andet end skade oc wordning foraarsager, det oc i sig self gandske

wbilligt er, wille Wi, at en huer Præst, som saaledis vden deris Sogn vdi Kiøbstederne ere boesiddende, vden ald vndskyldning til deris Kircker oc den Forsamling de betroed er sig skal forføye, oc der paa en af Præstegaardene, eller oc, om der icke ere, en anden [o: Gaard] som til Kircken eller dennem sin Rettighed vdgiffuer sig nedsette, giffuendis de Bønder, der paa nu boesiddendis ere, deris feste igien, oc siden altid sig vdi deris Sogne som rette Seelesørgere forholder, Bydendes her met oc alffuorligen befalendis Vore Fogder, Embitzmend, Ridderskab, Superintendenter oc menige Undersaatter, Geistlige oc Verdslige, sig effter dette Voris Naadigst Mandat oc Forordning at forholde, saa frembt de icke derfore ville stande Oss tilbørligen til rette. Giffuet paa Vort Slot Kiøbenhaffn, den 1. Maj, Anno 1618. Vnder Vort Signet.

Christian.

2.

Prima synodus exhibita Arhusiæ

in præsentia D. Præfecti D. Georgii Cossii, D. Episcopi D. M. Joannis Ægidii, Mgri Christierni Stubei, M. Nicolai Wilhadi, M. Christierni Fossii, M. Nicolai Spentrupii et omnium præpositorum hujus Dioceseos, exceptis qvinque, D. Joanne de Galten, D. Nicolao Torup de Skioldeløf.

Processus huius Synodi talis fuit: Primo D. præses D. Georgius Cossius omnium primo suam orationem habuit ad D. præpositos de mandato Regio de hisce Synodis. Proxime D. Episcopus suam latinam orationem de iisdem Synodalibus, de eorum causa, facto et effectu. Deinde psalmum et cantum movit: Veni Sancte Spiritus, cum sua precatione et collecto. Tandem inchoata est Actio inter D. Laurentium Joannis Trane, qvi privatus est officio suo Mariager, et inter præfectum nobilissimi viri D. Eschilli Gøye de Eget¹⁾; et hæc Actio duravit a nona matutina in

¹⁾ Jvfr. Danske Mag. VI, 209—10.

tertiam vespertinam de tribus causis: 1. qvod duas mulieres permisit accedere Sacram Cœnam Christi, qvæ a superstitione magica iudicio ¹⁾ liberatæ sunt, 2. qvod non absolvit mulierem, anteqvam exspiravit, et tamen eodem die venit ad illam, et tum mortua fuit et inventa est, 3. qvod masculum in scortione inventum die Saturni absolvit et die Dominica proxime noluit admittere ad Cœnam Christi, qvoniã non antea novit eius errata. Ultimo brevi oratione finitis hisce causis, absolvit D. Episcopus hunc actum et cecinit: Da pacem Domine in diebus nostris, et suam precationem habuit, tandem huius actus finem fecit.

Post D. M. Christiernus Fossius, procurator Academiæ Haffniensis, egit cum præpositis de dono pastorum demortuorum de Thalerø rix ad præfatam Academiam, et ab iis petiit quæ restant. — Hæc acta sunt anno 1618, 14 8bris.

Saa vidt den samtidige Optegnelse af Jakob Torkelsen Abildgaard (Pomarius), Sognepræst i Søften, der gjemmes i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 3666. 8vo. Fra de følgende Aar have neppe i vore Bibliotheker nogen Optegnelse om Aarhus Landemodes Forhandlinger; den første derpaa følgende, jeg har fundet, gjemmes i Universitetsbibliotheket (Additam. 233. 4to) og indeholder Synodalia Aarhusiensia fra 1696 til 1717. Ventelig er det denne Samling, som Pontoppidan har gjort temmelig rigelig Brug af i Slutningen af sin Kirkehistorie, der dog jo, som bekendt, ender med Aaret 1700.

¹⁾ Kan ogsaa læses: indicio. Non synes glemt.